

Ahval, 23 Eylül 2019

Felsefi, ideolojik ve ahlaksal gerçeğin göreceli olduğu çok söylendi. Bu yüzden çağdaş dünyamızda anlayış, hoşgörü ve çok kültürlülük gibi kavramlar ve bunlara uygun davranışlar önerildi.

Demokrasi bu yönde atılmış ilk ve çok eski bir adımdı. Ancak Antik Yunan'da ortaya çıkan demokratik uygulama bir "göreceli felsefi anlayıştan" doğmadı, pratik bir ihtiyaçtan doğdu. Atina'da farklı kesimden insanlar, soylar ve aileler, birbirleriyle çatışmadan bir arada yaşayabilmek için çoğunluk-azınlık kavramını kullandılar: Çoğunluğun kabul edeceğini uygulayacağız, dediler.

Bu kural aslında o güne kadar temel sayılan "hakikat" kavramına dolaylı bir darbeydi. İnsanlar değişmez, tartışılmaz, kuşku duyulmaz bir hakikatten yoksun kaldılar. Hakikat değişken

olmuştu. Mecliste dengeler değişince hakikat da değişiyordu.

Bundan iki bin dört yüz yıl önce yazılmış olan Sophokles'in Antigone trajedisi bu yok olan "hakikati" dile getirir. Bir yanda insan yapısı yasalar vardır, öte yanda "tanrısal yasalar". Antigone insan yapısı yasaları çiğner ve tanrısal-geleneksel yasaları ve ahlakı izler. Bu çatışma bir trajediye dönüşür.

Sokrates de, demokratik yollarla ortaya çıkmış insan yapısı olan yasaları çiğnemek yerine ölmeyi tercih eder. Yani insan yapısı yasa ve ilkeler ile geleneksel "tanrısal" hakikat arasında çatışma çok eskidir. Günümüzde de bu karşıtlığın devam ettiğini görüyoruz.

Demokratik anlayış "hakikatin" kaynağını insanlara devretmiştir. Ama geçmişte yaşamış ecdat sayılan insanlara değil, şu an yaşayan ve oyları ile görüşünü dile getiren insanlara, hatta bireylere devretmiştir: Çoğunluk neyi seçerse doğru olan, yapılması ve savunulması gereken, odur. Demokratik bir toplumda antik ve geleneksel gerçekler - saygın sayılabilir ama - hayatı düzenleyen ilkeler değillerdir.

Bu hakikat anlayışını bazı insanların benimsemesi hiç de kolay değildir. Bu yolda oldukça güçlü bir özgüven, farklı bir birliktelik anlayışı ve ayağımızın altından çekilen halının yerini alacak sağlam bir denge yeteneği gerekir. Son yıllarda "çoğunluktan" bağımsız olan "insan hakları" kavramı bu alanda yardımcı olur belki.

Konu dine ve ideolojilere gelip takılıyor. Dini gerçekler tartışılmaz emir ve değişmez hakikat olarak kabul edilir. İdeolojiler, örneğin "bilimsel sosyalizm" bilim sayılır, yani kanıtlanmış gerçek. Bilimsel gerçeğin ise demokrasi ve çoğunlukla ilişkisi olamaz, denir. Bu tür görüşlerin inanılmasında sorun yaşanmaz. Sorunlar, bu doğruların herkesçe uygulanmasının istenmesiyle ortaya çıkar. Birinin kendi doğrusunu ötekine dayatmasıdır sorun. Bu durumda Antigone'nin trajedisi yeniden yaşanır: İnsan yapısı yasalara mı yoksa ebedi hakikate mi boyun eğilecek?

Laiklik kelimesi geliyor dilimin ucuna ama kullanmak istemiyorum. Türkiye pratiğinde laiklik bir dini görüşe karşı bir ideolojiyi dayatmak olarak yaşandı. Laiklik adına belli bir yaşam biçimi izleyen insanların özeline müdahale edildi. Türkiye'de insanlar ister laik, ister anti-laik olsun genellikle kadim hakikati savundular.

Bu konuda genellikle ütopik bir varsayım savunulur: Hakikatin göreceli olmasının anlaşılması istenir. Oysa her insan kendi inancının – veya düşüncesinin – doğruluğuna inanır. Örneğin, ben şu anda bu yazdıklarımın doğru olduğuna inanıyorum. Bu görüşlerim bana göre hiç de "göreceli" değil. Yani sorun inançta değil, o inançlı insanın "misyoner ruhu" taşıyıp taşımamasıdır.

Sorunlar, insanlar kendi görüşleriyle yaşamak yerine, bu görüşlerini yaymak, çevredekilerine aşılamak ve hele demokrasi ilkeleriyle değil de – yani çoğunluk olmayı bekleyerek değil de – çeşitli baskılar, yaptırımlar, yasaklamalar, tehditler ve çıkar vaatleri gibi yöntemlerle bunları geçerli kılmaya çalıştıklarında yaşanır.

Sorun felsefi de değildir. Pratiktir. Belki bu noktada bireyciliği gündeme taşımak gerekecek. Birey kendi başına kendi gerçekleriyle yaşayabilir. Bireyleşmemiş toplumlar geleneksel ve genel doğrulara eğilimlidirler. Bu tür toplumlar bireylerin özel davranışlarına karşı çıkarlar. İlkel toplumlarda "farklı" davrananların – örneğin "günah işleyenlerin" – tanrıların gazabını bütün toplum üzerine çekeceğine inanılır. Günah keçilerini ötekileştirirler, sürerler ve yok ederler. Aslında komşularının günaha girmelerine izin vermezler! Daha çağdaş toplumlarda bazen "zararlı" kitapların okunması yasaklanır. Günümüzde "yanlış" şeyler yayan sitelerin yasaklanması da bu antidemokratik anlayışın bir türüdür.

"Misyoner ruhu"na, "militan olmak" da denebilir. Böyle bir eğilimde olan insanlar evrensel din ve ideolojilere yatkın olurlar. "Doğruyu" ve "yaralı olanı" herkese yaymak ve egemen kılmak için denemeyecekleri yöntem yoktur: Amaçlar araçları meşru kılar sözü bu anlamdadır. Bu öncü kurtarıcılar insanlara çok çektirmiştir.

Kimlerdir misyoner ve militan olanlar? Herhalde gerçeklerin oylama sonucu ortaya çıkacağını kabul etmek istemeyenler. Hele azınlıkta kaldıklarını ve kalacaklarını sezdiklerinde demokrasiyi değil, "hakikati" savunanlar – dini veya "bilimsel" olanını. Demokratik hakikat, bir anayasa metni yazmak kadar sathi ve basit bir iş değildir.

Ahval